

SPRÁVA NEMECKEJ LETECKEJ MISIE O ČINNOSTI SLOVENSKÝCH VZDUŠNÝCH ZBRANÍ (APRÍL – SEPTEMBER 1943)¹

IGOR BAKA – MAREK MEŠKO

BAKA, I.– MEŠKO, M.: Report of German Air Mission on the activity of Slovak Air Forces in 1943. *Vojenská história*, 3, 14, 2010, pp. 122–143, Bratislava.

The authors in the theme and chronologically link to the study published in the *Military History* no.2/2010; „*The activity of Slovak Air Forces in the period of 1942/1943 v dokumentoch Nemeckej leteckej misie na Slovensku*“. The study is also linked to the Report of German Air Mission on the activity of Slovak Air Forces in the period of 1942 – 1943 from 1. April 1943 published together with the notes in the *Military History* 2/2010.

Military History. Slovakia. World War Two. Slovak Air Forces.

Dokumenty nemeckej vojenskej proveniencie patria dodnes k pomerne málo využívaným prameňom pri analýze vývoja a činnosti slovenskej armády v rokoch druhej svetovej vojny. Veľmi cenné sú z tohto hľadiska dokumenty Nemeckej vojenskej misie (Deutsche Heeresmission) a Nemeckej leteckej misie (Deutsche Luftwaffenmission – DLM)² Publikovaný materiál chronologicky a tématicky nadväzuje na príspevky publikované v predchádzajúcich dvoch číslach časopisu *Vojenská história*. Tu prezentovanou edíciou dokumentov sme sa snažili priblížiť nemecký pohľad jednak na prvú etapu operačného nasadenia slovenských vzdušných zbraní na východnom fronte (júl – október 1941),³ a následne na činnosť slovenských vzdušných zbraní v zime 1942/1943.⁴

Publikovaná správa zachytáva obdobie od apríla do konca septembra 1943. Ide teda o obdobie, počas ktorého slovenské vzdušné zbrane pokračovali v intenzívnej činnosti na východnom fronte. Existuje k nej aj niekoľko príloh, ktoré však vzhľadom na ich celkový roz-

1 Materiál bol spracovaný ako súčasť grantu APVV č. 0352-07 Slovensko-nemecké vzťahy v rokoch 1938 – 1945 v dokumentoch.

2 Podľa nemecko-slovenskej zmluvy z 9. októbra 1939 mali obidve misie pôsobiť ako poradné orgány pre slovenské ministerstvo národnej obrany (MNO), nemali síce mať žiadne veliace právomoci, mohli byť však kedýkoľvek „zasvätené“ do jeho nariadení. Už v roku 1940 sa letecká misia podieľala na reorganizácii slovenskej armády, resp. jej vzdušných zbraní (letectvo, protiletadlové delostrelectvo a vzdušné spravodajstvo). Výsledkom spolupráce s DLM bol, okrem iného, aj vznik Veliteľstva vzdušných zbraní (VVZ) podľa nemeckého vzoru, a to mimo rámec MNO v októbri 1940. Dôležitú poradnú funkciu však DLM plnila najmä počas aktívneho nasadenia slovenských vzdušných zbraní na východnom fronte.

3 BAKA, I. – MEŠKO, M. Vstup slovenských vzdušných zbraní do vojny proti ZSSR v hláseniach Nemeckej leteckej misie. In *Vojenská história*, roč. 14, 2010, č. 1, s. 94-114.

4 BAKA, I. – MEŠKO, M. Činnosť slovenských vzdušných zbraní na prelome rokov 1942/1943 v dokumentoch Nemeckej leteckej misie na Slovensku. In *Vojenská história*, roč. 14, 2010, č. 2, s. 75-98.

sah nepublikujeme. Originál dokumentu je uložený v Spolkovom archíve – Vojenskom archíve (Bundesarchiv-Militärarchiv) vo Freiburgu (Spolková republika Nemecko), a to vo fonde RW 5 Oberkommando der Wehrmacht – Amt Ausland/Abwehr.

Pomocou publikovaného dokumentu si čitateľ opäť môže vytvoriť pomerne komplexný obraz o spôsobe nasadenia a činnosti jednotlivých zložiek slovenských vzdušných zbraní (teda letectva, protiletadlového delostrelectva, ako i vzdušného spravodajstva) na fronte, ale aj na území Slovenska v sledovanom období. Dokument obsahuje tiež zaujímavé informácie o problémoch, ktoré sprevádzali vzdušné zbrane v otázke doplňovania ich výzbroje, závislej predovšetkým od nemeckých dodávok. Vela priestoru sa v správach opäť venuje tiež činnosti meteorologickej služby, ktorá bola dôležitým podporným článkom činnosti slovenských vzdušných zbraní, ako aj budovaniu protivzdušnej obrany na Slovensku, ktorá v tomto období vzhľadom na vývoj na frontoch nadobúdala veľký význam. V dokumente sú zachytené tiež nálady verejnosti, tak ako ich vnímali predstavitelia DLM.

Najzaujímavejšie sú, samozrejme, informácie o nasadení slovenského letectva v predmetnom období na východnom fronte. Okrem iného do tohto obdobia spadá aj príchod 2. frontovej garnitúry letky 13, ktorá na fronte vystriedala svojich predchodcov v júli 1943, zároveň vytvorenie bombardovacej letky 41, ktorej výcvik sa začal realizovať v Saki na Kryme, a to v kontexte plánov na rozšírenie bojovej účasti slovenského letectva na východnom fronte. Tieto plány sa však už nerealizovali a frontové nasadenie slovenského letectva skončilo na prelome októbra a novembra 1943. Aj táto správa pritom potvrdzuje už publikované tvrdenia o poklese bojovej morálky príslušníkov tejto letky pri plnení povinností po boku nemeckej armády⁵. Podľa nemeckých orgánov tento pokles morálky a celkový odpor k vojne bol charakteristický pre celú slovenskú spoločnosť (včítane niektorých členov vlády). Súvisel teda s celkovým obratom na frontoch druhej svetovej vojny.

Tu treba zdôrazniť, že na základe podobných správ, samozrejme, nemôžeme detailne analyzovať činnosť jednotlivých zložiek vzdušných zbraní, včítane ich organizačnej výstavby, bojového nasadenia atď. K týmto otázkam existuje celý rad dokumentov, najmä slovenskej proveniencie. Dokumenty z dielne nemeckých vojenských orgánov (vrátane Nemeckej letectvej misie) nám však ponúkajú pohľad nemeckej strany na účasť slovenskej armády vo vojne v širšom kontexte nemecko-slovenských vzťahov a spolupráce v rokoch 1939 – 1945.

Dokument je publikovaný podľa zaužívaných pravidiel na vydávanie prameňov k novším dejinám. Je uverejnený v plnom znení v slovenskom preklade. Preklady názvov útvarov a jednotiek sme prispôbili dobovej terminológii používanej v slovenskej armáde. V záhlaví dokumentu je obsahový regist, ktorý je dielom editorov.

5 BYSTRICKÝ, J. – ŠUMICHRASŤ, P. *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava 2004; ŠUMICHRASŤ, P. *Slovenské letectvo na východní frontě 1941 – 1943*. Cheb 2006, s. 171-203; ŠUMICHRASŤ, P. – KLABNÍK, V. *Slovenské letectvo 1939 – 1944. 2*. Bratislava 2000, s. 108-116.

Dokument

Správa o činnosti Nemeckej leteckej misie (apríl – september 1943)

Úrad pre zahraničie/kontrarozvedka⁶

Úradná skupina pre zahraničie číslo 1764/43 g.K. Zahraničie II D _____ Berlín, 9. 10. 43

Vec: Správa o činnosti Nemeckej leteckej misie na Slovensku v prvej polovici roka 1943

1 vyhotovenie

Na spätné vyžiadanie s 3 prílohami a jednou planografickou kópiou

NEMECKÁ LETECKÁ MISIA
NA SLOVENSKU

Bratislava⁷,
Somolického ulica č. 4
Telefón 2807

2. októbra 1943.

Odd. I - číslo 400/43 g.Kdos.⁸

Vec: Správa o činnosti prvá polovica roka 1943.

3 prílohy

1.) Vzdušné oblastné veliteľstvo XVII ⁹	1. vyhotovenie
2.) Veliteľ Luftwaffe Stred	2. vyhotovenie
3.) Ríšsky minister leteckej dopravy a hlavný veliteľ vzdušnej zbrane -generálny štáb	
3. vyhotovenie	
4.) Ríšsky minister leteckej dopravy a hlavný veliteľ vzdušnej zbrane -veliteľský štáb Ic -skupina pridelenčov	4. vyhotovenie
5.) Hlavné veliteľstvo brannej moci – oddelenie pre zahraničie -	5. vyhotovenie
6.) Návrh	6. vyhotovenie

Správa o činnosti Nemeckej leteckej misie na Slovensku z polovice roka 1943 sa predkladá nasledovne.

[podpis nečitateľný]
Generálporučík a náčelník
Nemeckej leteckej misie
na Slovensku¹⁰

---

6 Amt Ausland/Abwehr

7 V origináli Preßburg

8 Geheime Kommandosache – Tajná veliteľská záležitosť

9 Luftgaukommando XVII

10 genpor. Ludwig Keiper

Správa o činnosti

Za prvý polrok 1943.

Uzatvorená 30. 9. 1943.

I. Všeobecná časť.

- a) Frontové straty a ich nahradzovanie.
- b) Nové rozšírené nasadenie.
- c) Slovenská brigáda protiletadlového delostrelectva pre Ríšu.
- d) Zmeny v situácii vo vzduchu.
- e) Vojensko-politická situácia.

II. Jednotlivé správy.

- a) Letectvo.
- b) Protiletadlové delostrelectvo.
- c) Jednotka vzdušného spravodajstva.
- d) Meteorologická služba.
- e) Protiletadlová ochrana.

III. Prílohy:¹¹

- a) Správa o slov. brigáde protiletadlového delostrelectva.
- b) Výťahy z hlásení veliteľstva ochrannej zóny na Slovensku o slov. brigáde protiletadlového delostrelectva.
- c) Planografická kópia o organizácii a nasadení slov. vzdušných zbraní roku 1943.

I. Všeobecná časť.

a) Činnosť v priebehu časového obdobia popisovaného v správe v zásade predurčovali:

- a) straty utrhnuté počas ústupu z Kaukazu a ich náhrada,
- b) plánovanie a realizácia nového rozšíreného nasadenia,
- c) slov. brigáda protiletadlového delostrelectva pre Ríšu,
- d) zmena situácie vo vzduchu,
- e) vojenská a politická situácia.

a) Straty a škody, ktoré vznikli v dôsledku všeobecného ústupu z Kaukazu, postihli okrem slov. Rýchlej divízie zo vzdušných zbraní:

13. stíhaciu letku, 3 protiletadlové batérie a jednotku vzdušného spravodajstva.

Aby náčelník DLM mohol získať obraz o vzniknutých škodách a o bojovej hodnote týchto jednotiek, vyslal začiatkom mája 43 svojho referenta protiletadlového delostrelectva a svojho pobočníka s Me-108¹² na Krym, na Kerč a do Anapy na Kaukaze, kde bola základňa letky, do palebných postavení batérií protiletadlového delostrelectva a k Rýchlej divízii, ktorej tieto jednotky z hospodárskeho aj disciplinárneho hľadiska podliehali.

Dojem z držania sa letky, ako aj batérií protiletadlového delostrelectva bol priaznivý. Straty boli nízke. Vďaka zásahu náčelníka DLM u slov. ministra národnej obrany sa podarilo dosiahnuť zlepšenie osobných a finančných pomerov pilotov, ktorí v bojoch podali výnimočné výkony. V rámci batérií protiletadlového delostrelectva došlo v dôsledku presunov po veľmi zlých cestách a požiarov k výrazným škodám na vozidlách a výstrojnom materiáli, ktoré sa museli odstraňovať improvizovanými opravami v nemeckých opravovniach protiletadlového delostrelectva za frontom alebo náhradou materiálu zo zázemia. Jedna ľahká

¹¹ Prílohy nie sú publikované.

¹² Nemecký jednomotorový kuriérny stroj Messerschmitt Bf-108 Taifun

batéria musela v oblasti Kubáne odovzdať svoju hlavnú výzbroj nemeckému protiletadlovému delostrelectvu, v dôsledku čoho neskôr bola na základe žiadosti DLM k Leteckej flotile 4 poskytnutá náhrada v podobe dvanásť 2cm protiletadlových kanónov 28.¹³ Čo sa týka služby vzdušného spravodajstva, ktorá v dôsledku účasti na bojoch prišla o časť svojich vysielaciek, ich náhradu zabezpečilo DLM z nemeckých dodávok.

Jednotky nasadené vo frontovom pásme sa javili veľmi potešené touto od zimy „prvou návštevou z vlastí“, po ktorej potom nasledovali aj ďalšie slovenské návštevy.

Výsledky týchto kontrolných ciest poskytli po návrate základ pre vystriedanie jednotiek vzdušných zbraní vopred plánované slovenskou stranou. Vystriedanie prebehlo v 13. letke 1. júla a pri batériách protiletadlového delostrelectva v rámci striedania v Rýchlej divízii počas mesiaca júla a skončilo sa začiatkom augusta.

b) V máji/júni 43 podnikol náčelník DLM let k veliteľstvu Leteckej flotily 4,¹⁴ ako aj k jednotkám nasadeným na fronte.

Dôvodom tohto letu bola myšlienka, že iba spoločné nasadenie zhromaždených leteckých jednotiek spojencov¹⁵ pod jednotným velením môže viesť k úspechu, keďže nasadenie osamotených jednotiek sa naproti tomu ukázalo ako nepraktické. Náčelník Leteckej flotily 4¹⁶ obdržal z tohto dôvodu od pána ríšskeho maršala¹⁷ splnomocnenie sústrediť odpovedajúcim spôsobom spojenecké jednotky a dať im k dispozícii – najprv prostredníctvom pôžičky – modernú výzbroj. Podobné snahy už boli v pohybe v prípade maďarských a chorvátskych jednotiek.

V rámci príprav pred odletom náčelník DLM vo viacerých rozhovoroch najprv rozptýlil námietky slov. ministra obrany¹⁸ proti posilneniu vzdušných zbraní (myslí sa slovenských – pozn. I.B. – M.M.) v poli, pretože tie vychádzali z rozporu medzi Maďarskom a Slovenskom¹⁹, a tak mohol v spolupráci s ním dospieť k presným prepočtom momentálnej sily dostupných jednotiek.

Na základe toho mohol náčelník Leteckej flotily 4 sformulovať presný návrh na znovuvybudovanie slov. poľného veliteľstva vzdušných zbraní, ktoré malo pozostávať z

1 bojovej skupiny²⁰:

1 letka He 111²¹,

1 letka Ju 87²²,

2 stíhacie letky Bf 109²³ a

1 ťažká a 1 ľahká batéria protiletadlového delostrelectva.

13 V tom čase už išlo o zastaraný protiletadlový kanón.

14 Luftflotte 4

15 Myslí sa spojencov Osi.

16 Wolfram Freiherr von Richthofen – veliteľ od 20. 7. 1942 do 4. 9. 1943.

17 Hermanna Göringa

18 Správne ministra národnej obrany. Tým bol gen. I. tr. Ferdinand Čatloš (1895 – 1972).

19 Čatloš chcel, aby na Slovensku bola bojaschopná armáda schopná odolať prekvapivému útoku zo strany Maďarska. Túto jeho snahu vysledovali kompetentné nemecké orgány prakticky od začiatku vojny proti ZSSR. Bližšie pozri BAKA, I.-TULKISOVÁ, J. Vstup Slovenskej republiky do vojny proti ZSSR v dokumentoch nemeckej proveniencie. In *Historický časopis*, roč. 58, č. 3, v tlači, dokument 11; BAKA, I. Účasť Slovenskej republiky v prvej fáze vojny proti ZSSR z pohľadu nemeckých vojenských orgánov. In *Vojenská história*, roč. 12, 2008, č. 3, s. 51.

20 V origináli Kampfgruppe

21 Nemecký dvojmotorový bombardér Heinkel He-111. Malo teda ísť o bombardovaciu letku.

22 Nemecký jednomotorový strmhlavý bombardér Junkers Ju-87 Stuka

23 Nemecké stíhacie jednomotorové lietadlo Messerschmitt Bf 109

S týmto návrhom potom prítomný zástupca veliteľa slov. vzdušných zbraní vyjadril svoj súhlas.

Mierovú štruktúru a celkové nasadenie slov. vzdušných zbraní porovnaj podľa priloženej planografickej kópie (príloha c).²⁴

Následne došlo k inšpekcii 13. stíhacej letky na jej základni na Kaukaze pri batériách protiletadlového delostrelectva v ich palebných postaveniach, ktoré vyvolali priaznivý dojem, a tiež aj rešpekt nemeckých veliteľských miest.

c) Kým ešte nebol štáb DLM zamestnaný realizáciou záverov z tejto cesty, vystúpili do predia prípravy slov. brigády protiletadlového delostrelectva pre Ríšu. O ich priebehu informuje zvláštna správa v prílohe a).²⁵

24 Príloha nie je publikovaná.

25 Príloha nie je publikovaná. Rokovania medzi slovenskou stranou a predstaviteľmi Nemeckej ríše o postavení kontingentu pomocníkov pre ríšsku protivzdušnú obranu prebiehali od júna 1943. Totiž v dôsledku rastúcej intenzity spojeneckého bombardovania v roku 1943 na území Ríše výrazne vzrástla potreba rozšírenia ľudských zdrojov. Nedostatky v protiletadlovej obrane sa mali vyriešiť vytvorením špeciálneho útvaru Heimatwehr, ktorého káder mali tvoriť kontingenty dobrovoľníkov zo spojeneckých satelitov, včítane Slovenska. Tu sa, samozrejme, počítalo aj s nasadením vojakov mimo územia Slovenska. Slovenská strana s touto požiadavkou predbežne súhlasila, muži mali byť nakoniec dodaní z armády, najmä z Pracovného zboru. Rokovania však skomplikovala Najvyššia rada obrany štátu, ktorá koncom júla rokovania prekvalifikovala na medzištátnu záležitosť, o ktorej by mala rokovať medziministerská komisia. Slovenská strana argumentovala tým, že tieto jednotky sú slovenským vojskom a o ich nasadení mimo územia Slovenska musí byť uzavretá medzištátna dohoda. Na ďalšom rokovaní Najvyššej rady pre obranu štátu 3. septembra 1943 bolo rozhodnuté, že protiletadlové jednotky (predpokladalo sa, že Slovensko postaví 10 500 mužov) do Nemecka vláda pošle iba vtedy, až samotné Slovensko bude materiálne vybavené na protiletadlovú obranu, a teda bude mať aj dostatočný počet vycvičených vojakov pre túto službu na svojom území. Rovnako mali byť prednostne naplnené početné stavy hlásnej služby. Z vojakov, s ktorými sa pôvodne počítalo do protiletadlových jednotiek pre Nemcov, sa mal ďalej prednostne doplniť tiež početný stav nováčikov pechoty určených do poľa. Pre obranu proti lietadlám (OPL) v Ríši mal byť k dispozícii len zvyšok voľného mužstva v sile asi 2 100 osôb za podmienok stanovených medzištátnou slovensko-nemeckou dohodou. Medzitým však už koncom júla vyšli organizačné pokyny na výstavbu Slovenskej protiletadlovej brigády (veliteľ – pplk. pech. Karol Poloni, od 1. septembra plk. del. Quido Dotzauer), ktorá mala mať vyše 2 600 mužov. Výcvik slovenského kontingentu sa mal uskutočniť v ochrannom pásme. Prvá časť vojakov sa sem mala presunúť začiatkom augusta. Počas ich presunu došlo k nepokojom v Trnave, kde asi 400 – 700 vojakov Pracovného zboru odmietlo svoje zadenie. Vzburá mala len krátke trvanie, avšak ovplyvnila ďalšie rokovania. Do vyriešenia sporných otázok mal cvičný kontingent zostať v ochrannej zóne, ale v slovenských uniformách a so slovenskými veliteľmi. Vojaci medzitým v nemeckých uniformách, podliehajúc nemeckej jurisdikcii, prechádzali tvrdým výcvikom, ktorý riadili nemeckí dôstojníci a inštruktori. To viedlo k nepokojom a viacerým prípadom zbehnutia. Výcvik mal na starosti nemecký náhradný a výcvikový oddiel protiletadlového delostrelectva 699 (pôvodne asi 250 osôb), ktorý sa do zóny presunul v auguste 1943. Protiletadlová obrana zóny bola posilnená už príchodom čaty ľahkého poplachového protiletadlového delostrelectva začiatkom roku 1943. Slovenská strana nakoniec v septembri bola ochotná nemeckej strane pontíknut len asi 2 100 osôb. Rokovania zo slovenskej strany uviazli pravdepodobne aj pod dojomom zmien vojensko-politickej situácie. Rozkazom zo 16. septembra boli vojaci odsunutí z ochranného pásma. Pritom podľa výkazov zo 14. septembra bolo Slovenskej protiletadlovej brigáde vyčlenených 5 aktívnych dôstojníkov, 6 rotmajstrov, 617 mužstva vojenskej služby, 1 443 príslušníkov Pracovného zboru (spolu 2 071 osôb). Predbežne bolo vyše tisíc osôb zadených do delostreleckého protiletadlového pluku, veľká časť mala byť priradená tiež k Veliteľstvu brannej výchovy. Vleklé politické rokovania pokračovali aj v nasledujúcom období, avšak neúspešne. Špecifické bolo postavenie 240 príslušníkov brigády (pôvodne dodaných z Pracovného zboru), ktorí sa mali stať inštruktormi pri samostatných rotách guľometov proti lietadlám. Boli sústredení vo Výcvikovom stredisku Lešť vo výcvikových rotách. Dohromady ich bolo 24 (SV – Pliešovce, veliteľ – plk. del. Quido Dotzauer), spolu 2 600 mužov. S týmito jednotkami sa počítalo ako náhrada za jednotky, ktoré sa stiahli z ochranného pásma. Výcvikové stredisko podliehalo Výcvikovému veliteľstvu OPL pri VPV v Banskej Bystrici (prvý veliteľ – plk. gšt. Rudolf Pilfousek), ktoré vzniklo 1. 11. 1943. Do jeho podriadenosti po stránke výcvikovej patrili všetky jednotky VPV i VVZ (delostrelecké a guľometné), ktoré prevádzkali výcvik v OPL. Osud výcvikových rôt sa spečatil v apríli a v máji 1944, potom, čo boli z ich počtov dotované nové protiletadlové batérie pre Východoslovenskú armádu a tiež straty z východného frontu. O ich samostatnom využití v zahraničí sa už nehovorilo. VANĚK, O. Slovenskí flakheľfři pre nemecký Heimatwehr. In *Vojenská história*, roč. 5, 2001, č. 1, s. 96-107; VHA Bratislava, f. Ministerstvo národnej obrany 1939 – 1945, spisy tajné,

d) V dôsledku dobytia Sicílie Angličanmi²⁶ a znásobenia leteckých úderov na južné Nemecko sa ohrozenie Slovenska zo vzduchu zvýšilo. Po útoku na Viedenské Nové Mesto 14. 8. 1943 slov. vláda konečne uznala nutnosť praktických opatrení protivzdušnej ochrany, ktorých sa DLM už dlho predtým intenzívne dožadovala. Nechala preto na verejných priestranstvách vyhlásiť zákopy na ochranu proti črepinám, zaistila odlišné uskladnenie zásob v dunajskom prístave v Bratislave a pristúpila k prípravám evakuácie cestných ťahov v okolí rafinérie minerálnych olejov Apollo, ako aj verejných služieb a úradov.

Tieto opatrenia sa odrazili na panike a obavách medzi širokými kruhmi obyvateľstva zo vzdušných útokov, takže do určitej miery sa už začalo jeho sťahovanie z Bratislavy.

K tomu sa pripojilo aj sklamanie vojenských a politických kruhov na Slovensku z toho, že ich želaniam a materiálnym požiadavkám sa vychádzalo v ústrety v menšej miere, než v susedných krajinách. Slovenský minister obrany²⁷ ďalej DLM oznámil, že má správy o tom, ako sa v Mezopotámii sústreďuje veľký počet českých pilotov na trestnú výpravu proti Slovensku. Hovoril o 500 lietadlách.²⁸ DLM tiež obdržalo od slov. strany oznámenie, že v zahraničných vysielateľoch zazneli hrozby vzdušných útokov proti Slovensku, najmä proti jeho zbrojárskym závodom.

DLM tak znova, ako už predtým – dostala podnet, aby opätovne poukázala na nutnosť ochrany priemyselných závodov produkujúcich výhradne pre Nemecko, tzn. rafinérie minerálnych olejov Apollo v Bratislave, závodov Škoda v Dubnici pri Trenčíne²⁹ a pobočky brnianskych zbrojárskych závodov v Pov. Bystrici pri Žiline.³⁰

Ako výnimočne naliehavé bolo označené posilnenie protiletectkej ochrany Bratislavy, keďže tu sa okrem veľmi horľavej a nebezpečnej rafinérie Apollo nachádzajú aj iné rôzne prevádzky, ako napríklad továreň Dynamit-Nobel na výrobu výbušnín, pobočky firiem Siemens a Görtz, dunajský prístav, komunikácie a železničný most cez Dunaj, ako aj mesto samotné ako sídlo vlády, ktoré je tiež potrebné ochraňovať.

Batéria, ktorú sem nasadili slov. vzdušné zbrane, nie je kvôli svojej zastaranej výzbroji v stave, aby mohla účinne odrazať útoky zväzov 40 – 60, alebo viacej lietadiel.

Takisto ani batéria, vybavená kanónmi 8, 8 cm, podľa už uvedenej správy, urýchlene uvoľnenými, nemôže sama túto medzeru zaplniť. Na to sú potrebné ešte ďalšie ťažké batérie protiletadlového delostrelectva, svetlomety, moderné meracie prístroje (F.M.G.)³¹ a ostatné pomôcky (protiletadlové kalibračné prístroje Malsi³²).

Slov. vláda však v dôsledku nízkej ústretovosti v otázke pomocníkov protiletadlového delostrelectva sama premárnila možnosť získať Nemeckom ponúkanú dodávku jedného úplného protiletadlového pluku vybaveného modernou výzbrojou. Z toho dôvodu sa zrejme na určitú dobu stala iluzórnou aj myšlienka pochádzajúca od Ríšskeho ministerstva pre zbrojnú a vojnovú výrobu³³, aby sa výstavba závodov v Dubnici a Pov. Bystrici financo-

---

šk. 21, č.j. 4251 taj., MNO na MZV – uznesenie NROŠ z 3. 9. 1943 ; č.j. 4370, výkaz osôb v činnnej službe v poli a zápolí so stavom ku dňu 14. 9. 1943.

26 Sicília bola oslobodená v auguste 1943 britskými, americkými a kanadskými jednotkami.

27 Správne minister národnej obrany

28 Toto tvrdenie nezodpovedá skutočnosti.

29 V origináli Dubnica bei Trencin

30 V origináli Sillein

31 F.M.G. je zrejme skratka od slova Funkmessungsgeräte – rádiové meracie prístroje (rádiové dialkomery a výškomery).

32 Neisté znenie názvu

33 V origináli Reichsministerium für Rüstungs- und Kriegproduktion

vala dodávkou protiletadlovej výzbroje, ktorú by bolo možné zároveň nasadiť aj na obranu týchto závodov.

e) Vývoj situácie v Taliansku, ako aj územné zisky Rusov na Východe, mali na Slovensku za následok nový a zreteľný pokles nálady. Zatiaľ čo postoje jednotiek vzdušných zbraní nasadených na Kryme sú ešte relatívne dobré, množia sa prípady nepriateľského postoja voči Nemecku v lokalitách vo vlasti, ktoré sa navonok prejavujú citeľným poľavením disciplíny pri zdravení.

Zmena v postoji vojakov sa veľmi zreteľne ukázala najmä na príklade slov. brigády protiletadlovej delostrelectva umiestnenej v ochrannej zóne, v rámci ktorej došlo z počtu 2 500 mužov³⁴ v 11 prípadoch k dezercii – avšak už opakovanej – a tiež sa dostal na povrch celý rad nepriateľských postojov voči Nemecku, a sčasti aj komunisticky podfarbených prejavov u ľudí zo slov. vojenského Pracovného zboru³⁵ (pozri prílohu b).³⁶ Tých niekoľko málo mladých dôstojníkov – v dôsledku nedostatku dôstojníkov v brigáde – malo na mužstvo evidentne iba minimálny vplyv.

Podobná situácia vládne aj v ostatných útvaroch. Starší dôstojníci, ktorí prešli českou školou, často ani nemajú záujem na pevnom obranno-politickom vedení mužstva v zmysle samostatného slovenského štátu, alebo dokonca pôsobia spiatočnícky. Národné uvedomenie, ako aj mladí dôstojníci vystupujúci za svoje presvedčenie, sú v menšine. Nedostatok vnútornej vyrovnanosti medzi mužstvom spätne pôsobí aj na velenie, a tiež vo výraznej miere už aj na celkovú hodnotu jednotky. Takto je potom mužstvo takmer bez odporu vydané napospas protichodným politickým vplyvom a ohováraníu nepriateľskej propagandy.

Nielen v kruhoch vedúcej vrstvy slovenskej inteligencie, ale aj v širších kruhoch obyvateľstva, sa v dôsledku vojenského a politického vývoja, ako aj na základe dojmov z nepriateľskej propagandy, vykryštalizovala mienka, že Nemecko už nedokáže vojnu vyhrať.

Následkom toho vo všeobecnosti nastúpila politika istenia si chrbta pred príchodom novej orientácie. Podobne aj neúspech myšlienky vybudovať jednotky protiletadlovej delostrelectva pre Ríšu je možné zrejme vysvetliť tak, že časti vlády si chcú zaistiť dôkazy o tom, ako už od roku 1943 prestali Nemecko podporovať.

Naproti tomu, tak ako v minulosti je aj naďalej stále potešiteľná spolupráca náčelníka štábu so zástupcom veliteľa Luftwaffe. V čase Badogliovej zrady³⁷ cestoval s istým počtom pilotov po Taliansku, aby odtiaľ prelietol 2 letky bombardérov Savoia Marchetti zakúpených v Taliansku³⁸, ktoré však medzitým skonfiškovalo Nemecko.

34 Tento údaj je premrštený. Tesne pred stiahnutím z ochranného pásma mala brigáda (k 14. 9.) len 2 071 osôb. VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, spisy tajné, šk. 21, č.j. 4370, výkaz osôb v činnnej službe v poli a zápolí so stavom ku dňu 14. 9. 1943.

35 V origináli Militärisch Arbeitskorps. Správne Pracovný zbor národnej obrany. K 14. 9. 1943 bolo v brigáde 1 443 príslušníkov Pracovného zboru. Tamže.

36 Príloha sa nepublikuje.

37 Maršal Pietro Badoglio (1871-1956), od júla 1943 taliansky ministerský predseda, jeho vláda súhlasila s kapituláciou talianskej armády pred Spojencami a 3. 9. 1943 s nimi uzavrela prímerie.

38 Taliansky trojmotorový bombardér Savoia-Marchetti SM.84. V apríli 1943 dostala SR ponuku od vlády Talianska na dodávku rôznych typov lietadiel (bojových, ale aj cvičných). Slovenská strana prejavila záujem o kúpu 20 bombardovacích lietadiel Savoia Marchetti SM 84, ktorými chcela vyzbrojiť bombardovaciu letku. Zavážil tiež argument, že tento typ lietadiel sa mohol adaptovať aj na dopravnú službu. V auguste sa prebrali prvé tri lietadlá. V septembri však bol predaj zablokovaný, lebo materiál po kapitulácii Talianska a vylodení Spojencov zhabala nemecká armáda. S uvoľnením ďalších 4 lietadiel Nemci súhlasili až v lete 1944 a na Slovensko sa dostali v auguste 1944. K ich ďalšiemu osudu pozri: ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 64-65; ŠUMICHRASŤ, P. *Slovenské Savoie Marchetti SM-84 Bis*. In *Vojenská história*, roč. 3, 1999, č. 4, s. 119-126; Tenže: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 Bis v dokumentoch (1943-1944). In *Vojenská história*, roč. 12, 2008,

Na ceste do Milána ho niekoľko desiatok ráz zastavili nemeckí poddôstojníci so samopalmi v pohotovosti, donútili ho vystúpiť a vozidlá skonfiškovali. Avšak vďaka jeho náklonnosti k Nemecku sa mu za pomoci neutíchajúcej snahy a veľkej trpezlivosti vždy podarilo presadiť pokračovanie v ceste.³⁹

Je celkom zrejmé, že tam sa mu znova dostalo názorného príkladu pôsobivej sily nemeckej brannej moci.

II. Jednotlivé správy.

a) Letectvo.

1.) Nasadenie na fronte.

Personál jednej letky, ktorý bol predtým vyškolený na Slovensku na Me 109 E 7, a ktorý mal nahradiť personál stíhacej letky nasadenej už pred polrokom ako 13./JG 52⁴⁰ v Majkope, resp. na Kubánskom predmostí, absolvoval koncom júna 43 v Sarabuse⁴¹ (Krym) preškolenie na typ Me 109 G 4⁴². Ku dňu vystriedania personálu, ktoré prebehlo 1. júla 43⁴³, dosiahla slov. letka 154 zostrelov pri iba 4 vlastných stratách. Odkedy sa letka prezbrojila na moderný typ Me 109 G 4, rástli jej počty zostrelov zo dňa na deň. Personál vykazoval vynikajúce vystupovanie.

Slov. minister obrany zaslal 13. 9. 43 na DLM požiadavku, aby bola 13. letka vzhľadom na „duševné a morálne“ vyčerpanie okamžite stiahnutá z poľa.⁴⁴ Túto požiadavku DLM ďalej zaslalo skupine pridencov Ob.d.L.⁴⁵ a veliteľstvu Leteckej flotily 4. Vyšetrowanie, ktoré na základe toho veliteľstvo Leteckej flotily 4 okamžite nariadilo, viedlo k záveru, že kapitán a veliteľ letky⁴⁶ sa v protiklade k ostatným podriadeným osobne len veľmi málo angažoval a jeho zlý príklad podlomil morálku jeho mužov. Veliteľstvo Leteckej flotily 4 následne požadovalo jeho odvolanie. Podľa predpisu veliteľského štábu Ob.d.L.⁴⁷ Ia č.21 441/43 g.Kdos.⁴⁸ z 19. 9. sa nariadilo stiahnutie tejto letky na Slovensko na obnovenie síl. Jednania medzi náčelníkom DLM a slov. ministrom obrany ešte v tejto záležitosti t. č. stále prebiehajú. Minister obrany v zásade s náčelníkom DLM súhlasil a povedal, že túto letku bude treba po načerpaní síl potrebné znova poslať na front. Či však tento príslub aj dodrží, nie je v tejto chvíli jasné.

č. 4, s. 94-122; Tenže: Slovenské Savoie Marchetti SM-84Bis v dokumentoch (1939 – 1945) 2. časť. In *Vojenská história*, roč. 13, 2009, č. 1, s. 86-120.

39 Na čele preberacej komisie bol náčelník štábu Veliteľstva vzdušných zbraní pplk. gšt. Alojz Ballay.

40 JG – Jagdgeschwader, stíhacia eskadra, 1. frontová garnitúra prišla na front v októbri 1942.

41 Letecká základňa v Sarabuze

42 Išlo o verziu nemeckej stíhačky Messerschmitt Bf 109 G-4, ktorá prichádzala do výzbroje Luftwaffe v roku 1942. Od predchádzajúcich verzií ju odlišovala najmä skutočnosť, že ju poháňal nový a výkonnejší motor Daimler-Benz DB 605. Podľa P. Šumichrasta, ktorý sa opiera o relevantné archívne fondy slovenskej provenienencie nešlo o lietadlá G-4 ale G-2. ŠUMICHRASŤ, ref. 5, s. 176.

43 Do Anapy sa piloti 2. garnitúry premiestnili 2. 7. K prestriedaniu obidvoch garnitúr došlo 7. 7. ŠUMICHRASŤ, ref. 5, s. 177.

44 Čatloš túto žiadosť predložil na základe správy veliteľa letky 13 stot. let. Jozefa Páleníčka z 11. 9. 1943. Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, ref. 5, s. 190; Dokument uverejňuje BYSTRICKÝ, ŠUMICHRASŤ, ref. 5, s. 68, dokument 36; VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, spisy tajné, šk. 21, č. 4306.

45 Ob.d.L. – Oberkommando der Luftwaffe, Hlavné veliteľstvo vzdušnej zbrane

46 Stotník letectva Jozef Páleníček

47 Ob.d.L. – Oberkommando der Luftwaffe, Hlavné veliteľstvo vzdušnej zbrane

48 Tajná veliteľská záležitosť.

Od 1. 7. 43 do 14. 9. 43 dosiahla 13./JG 52 39 potvrdených a 2 nepotvrdené zostrely pričom utrhla 3 straty vo vlastných radoch.

Z pozemného personálu dezertovali 3 muži s 1 nákladným vozidlom⁴⁹. Nároky na letku boli po tomto zistení I. leteckým zborom nižšie ako na nemeckú letku. Piloti absolvovali v priemere na deň ledva 1 a pol štartu. Z tohto dôvodu nemôže byť o nadmerných nárokoch, ktoré sa uvádzali ako základ pre žiadosť slov. ministra obrany, ani reči.

2.) Nasadenie pri Zaistovacej divízii.

Počas bojov Zaistovacej divízie proti bandám⁵⁰ v priestore Minska boli proti pozemným cieľom z 11./slov. letky⁵¹ nasadené 4 stroje Avia B 534⁵² a 3 Š 328⁵³.

Po dodaní už schválených 12 strojov Fw 189⁵⁴ majú byť tieto zastarané typy vystriedané novými pozorovacími strojmi.

17. 5. 43 dezertovali od 11./slov. stíhacej letky 3 muži pozemného personálu na jednom stroji⁵⁵, kvôli nedostatku pohonných látok⁵⁶ však museli núdzovo pristáť ešte za našou líniou. Osádka bola vzatá do väzby, avšak počas leteckého útoku na Orel sa jej podarilo utiecť. Jeden z dezertérov bol ale neskôr znova zatknutý.

3. Výcvik ďalších jednotiek.

Na popud generála poľného maršala von Richthofena slov. minister obrany vyjadril svoju pripravenosť dať pre Leteckú flotilu 4 k dispozícii personál nasledovných jednotiek:

- a) 1 stíhaciu letku na vystriedanie už nasadenej 13./JG 52, a to v júni 1943 14 posádok
- b) 1 bombardovaciu letku so štábom skupiny za účelom preškolenia na He 111, a to 15. 6. 1943 19 posádok
- c) 1 letku strmhlavých bombardérov za účelom preškolenia na Ju 87, a to 1. 10. 1943 18 posádok
- d) 1 ďalšiu stíhaciu letku, a to 1. 10. 1943 14 posádok

Letka uvedená pod bodom a) sa koncom júna 43 presunula do poľa a vystriedala personál 13./JG 52.

Bombardovacia letka⁵⁷ bola koncom júna 43 prevelená do Saki (Krym) na preškolenie, kam dorazila 10. 7. 1943.⁵⁸ S výcvikom bola poverená KG 4.⁵⁹ V dôsledku ťažkých bojov na východnom fronte však tesne pred príchodom slov. letky došlo k preloženiu KG 4 na iné miesto a k jej nasadeniu. A tak nebol výcvik v Saki 10. 7. 43 v dôsledku spomínaných výnimočných okolností zabezpečený ani personálne, ani materiálne. Dôstojník DLM sprevádzajúci slov. letku, ktorý ju v Saki približne 5 týždňov cvičil a dohliadal na ňu, zriadil za po-

49 V origináli LKW – Lastkraftwagen, nákladné vozidlo

50 Správne do ofenzívnych protipartizánskych akcií

51 V rámci tejto činnosti poskytovali priamu leteckú podporu nemeckým jednotkám, vykonávali najmä rozsiahlu prieskumnú činnosť. Tá bola často spojená s bitevnými a bombardovacími náletmi. Ich cieľom sa stávali aj obce ležiace v „partizánskej oblasti“.

52 Československý jednomotorový stíhací dvojplôšník Avia B-534

53 Československý pozorovací a ľahký bombardovací jednomotorový dvojplôšník Letov Š-328. Okrem uvedených strojov mala letka v tomto priestore k dispozícii aj jeden stroj Praga E – 241 – dvojmiestny dvojplôšník určený na pokračovací výcvik. ŠUMICHRASŤ, ref. 5, s. 113.

54 Nemecký dvojmotorový pozorovací stroj Focke-Wulf Fw-189

55 Letov Š – 328

56 Podľa P. Šumichrasta pilot stratil orientáciu. ŠUMICHRASŤ, ref. 5, s. 111-112.

57 Oficiálne zriadená bola k 30. 6. 1943 ako letka 41. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 38.

58 Podľa V. Klabníka letka prišla do Saki 7.-8. 7. 1943. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 38.

59 KG – Kampfgeschwader, bombardovacia eskadra

moci prostriedkov nachádzajúcich sa na základni výcvikový kurz a na rozkaz Leteckej flotily 4 prevzal velenie celého výcviku. Obstaranie cvičných lietadiel narážalo, aj napriek maximálnej podpore Leteckej flotily 4 a I. leteckého zboru⁶⁰, na veľké ťažkosti. Až do príchodu predpokladaného vedúceho výcviku po 4 týždňoch boli k dispozícii 4 He 111. O niečo neskôr sa situácia s lietadlami výrazne zlepšila, takže velenie výcviku v súčasnosti disponuje 9 strojmi He 111.

Vzhľadom na to, že letecká základňa v Saki nie je na účely výcviku vôbec usposobená, mohol by výcvik prebiehať v rámci 4 skupín v Ríši rýchlejšie, než je to v poli.⁶¹

Výcvik letky by sa odhadom mohol završiť v polovici novembra 43.⁶²

1 muž pozemného personálu dezertoval na jednom lietadle Kl 35.⁶³

Či sa plánované termíny uvedené pod bodmi c) a d) podarí dodržať, je otáznne. Vychádzajúc zo súčasnej situácie dokonca jestvuje možnosť, že slov. minister obrany v budúcnosti žiadne jednotky pre použitie na východnom fronte neuvolní.⁶⁴

4.) Jednotky vo vlasti.

3 pozorovacie letky polovicu svojho lietajúceho personálu prenechali bombardovacej letke na preškolenie, zvyšok sa preškoli na Fw 189 po dodaní tohto typu.

Zo stíhacích pilotov, ktorí sa vracajú z frontu, sa na ochranu hlavného mesta Bratislavy vyčlení 1 štvorica Me 109 E 7⁶⁵, aby tu držala pohotovosť.⁶⁶

Zvyšok tejto v bojoch skúsenej stíhacej letky sa použije na výcvik stíhačov, ktorí sa na Me 109 ešte nepreškolili.

Pri leteckom pluku v Piešťanoch⁶⁷ sa na zabezpečenie neustáleho dopytu po poddôstojníkoch zorganizoval od 1. 4. do 30. 5. 43 poddôstojnícky kurz.

18. 3. 1943 dezertoval do Turecka na bombardéri Martin⁶⁸ slov. pilot očakávajúci odvolanie z dôvodu potrestania, spolu s ním dezertovali aj 4 príslušníci pozemného personálu.

60 I. Fliegerkorps

61 Vybraní príslušníci letky boli 8. 9. 1943 vyslaní do bojovej leteckej školy v Greifswalde.

62 V tom čase už bola letka zo Saki (vzhľadom na vývoj na fronte) stiahnutá a práve dorazila na Slovensko. Bližšie ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 46-47. O stiahnutí celej Kampfgruppe rozhodla nemecká strana, o čom sa slovenské MNO dozvedelo až dodatočne. 21. 10. 1943 upozornil náčelník štábu vzdušných zbraní pplk. gšt. Alojz Ballay predstaviteľov Nemeckej leteckej misie, že „o ukončení výcviku He 111 letky v Saki nemalo ministerstvo doteraz žiadne poznatky a nemohlo preto vydať žiaden rozkaz na odchod domov“. MNO sa so situáciou oboznámilo až v rozhovoroch s genpor. Ludwigom Keiperom a veliteľom Kampfgruppe mjr. Mikulášom Lisickým. Následne 25. 10. 1943 formálne aj minister Čatloš súhlasil, „aby za terajších okolností, v ktorých sa nachádza naša bojová skupina, bola táto urýchlene odoslaná do zázemia, kde vyčká rozkazy na jej ďalší výcvik (1 letka He – 111, 1 letka Me-109 a 1 ľahká batéria PL)“. VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, spisy tajné, šk. 21, č. j. 4 498 taj., náčelník štábu vzdušných zbraní na DMK z 21. 10. 1943; náčelník štábu ministra na DLM 25. 10. 1943.

63 Nemecký cvičný jednomotorový jednoplošník Klemm Kl 35. Dezertérom bol mechanik tohto lietadla slob. Ján Murgaš, ktorý uletel 26. 8. 1943. Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 40-41.

64 Plánované termíny sa dodržať nepodarilo, ďalšia letka Messerschmittov a tiež ani letka vyzbrojená Ju 87D-5 už na fronte nezasiahli. Legendárne Stuky sa do výzbroje slovenských vzdušných zbraní dostali až v polovici roku 1944.

65 Messerschmitt Bf 109 E-7, v tom čase išlo o zastaranú verziu známej nemeckej stíhačky.

66 Štvorčlenný hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109E na obranu hlavného mesta bol zriadený 20. 8. 1943. Od 31. 1. 1944 ho nahradila letka 13 ako pohotovostná letka vzdušných zbraní. Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 123-134.

67 V origináli Pystian.

68 Išlo o úspešný úlet skupiny Antona Vanka z letiska Trenčianske Biskupice na lietadle Avia B-71 (SB-2). Toto ľahké bombardovacie a prieskumné lietadlo bolo jediným exemplárom tohto typu vo výzbroji slovenských vzdušných zbraní. Za poskytnutie informácií ďakujeme PhDr. Petrovi Šumichrastovi, PhD.

5.) Letecká škola.

V dôsledku zriadenia leteckého závodu v Biskupiciach⁶⁹ musela letecká škola uvoľniť svoje dovtedajšie priestory a presídlieť sa do Zvolena.⁷⁰

Popri trvale prebiehajúcich kurzoch sa t. č. uskutočňuje aj preškoľovanie na 2-motorové typy lietadiel.

Posádky, ktoré v Ríši absolvovali výcvik na C-škole Öls⁷¹, teraz prevezmú výcvik na C-preukaz.⁷²

6.) Výstavba letísk.

V dôsledku využívania moderných stíhacích a bombardovacích lietadiel aj Slovensko pociťuje nátlak, aby rozšírilo svoje letiská, potom čo doteraz boli všetky rokovania o zväčšení letísk vždy neúspešné. Najvyššiu prioritu dostalo zriadenie zariadení pre pristávanie za zlého počasia na 3 letiskách.

7.) Dodávky lietadiel z Ríše.

V apríli 1943 sa dodali na Slovensko 2 stroje Caudron C 445⁷³, ktoré boli zariadené ako sanitné. Okrem toho sa uzavrelo niekoľko kúpnych zmlúv, v rámci ktorých sa dodávky uskutočnia v nasledovných týždňoch:

4 Fi 156 (Bocian)⁷⁴,

1 Fw 189 ako lietadlo na meračské práce⁷⁵,

12 Fw 189 pre nové vyzbrojenie 1./pozorovacej letky, ktorej letecký inventár je už úplne zastaraný a neupotrebitelný.⁷⁶

Tesne pred uzavretím sa nachádzajú obchodné jednanie o

30 Fw 44 (Stehlík)⁷⁷

30 Go 145.⁷⁸

Okrem toho sa Slovensku ponúkli stroje:

Airspeed Envoy,⁷⁹ Slovensko odmietlo,

69 V Trenčianskych Biskupiciach. Jej pôvodný oficiálny názov bol Slovenská továreň na lietadlá, úč. spol.. Po zmenách, ktoré tu nastali v roku 1943 uzavretím dohody medzi Ríšskym ministerstvom vzdušnej dopravy a Hlavným veliteľstvom vzdušnej zbrane Nemeckej ríše a Ministerstvom národnej obrany SR o výrobe lietadiel nemeckého vzoru na Slovensku z 20. 8. 1943 bol názov nového podniku „Továreň na lietadlá Biskupice“. V januári 1944 došlo k ďalším zmenám a bola založená „Továreň na dopravné prostriedky úč. spol. Trenčianske Biskupice“. Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, P. Správa o Továrni na dopravné prostriedky v Trenčianskych Biskupiciach (1945). In *Vojenská história*, roč. 13, 2009, č. 3, s. 77-95.

70 V auguste 1943 sa presťahovala do Banskej Bystrice a na letisko Tri Duby.

71 Flugzeugführerschule FFS (C) 22 v Oels v Sliezske

72 Absolventi výcviku mali byť inštruktormi výcviku zameraného na lietanie bez vidu a na viacmotorových lietadlách. Výcvik v Oels absolvovali štyria piloti, dvaja palubní mechanici, dvaja rádiotelegrafisti, čiastočne tiež pridelený tlmočník. Bližšie pozri ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 35-36.

73 Francúzsky dvojmotorový jednoplošník Caudron C.445M Goéland (Morská čajka). Na Slovensko koncom septembra 1942 nemecká strana dodala šesť typov tohto lietadla (jedno však bolo predvádzacie, ostalo však na Slovensku). Začiatkom roku 1943 (február-marec) slovenská strana prevzala ďalšie tri lietadlá tohto typu. Ďalšie dve boli dodané v júli 1943, a to v sanitnej verzii. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 69-70.

74 Nemecký kuriérny a spojovací jednomotorový hornoplošník Fieseler Fi 156 Storch (Bocian).

75 Išlo o stroj, ktorý mal byť využívaný na získavanie podkladov pre vyhotovenie vojenských máp a katastrálnych máp.

76 Lietadlá boli na Slovensko dodané v októbri 1943. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 67-68.

77 Nemecký cvičný a športový jednomotorový dvojplošník Focke-Wulf Fw 44 Stieglitz (Stehlík). Zmluva na lietadlá bola podpísaná v decembri 1943, išlo už o používané stroje. Niektoré (zahrnuté v kontrakte) sa na Slovensku používali už pred jej podpisom. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 68.

78 Nemecký cvičný jednomotorový dvojplošník Gotha Go 145. V čase, keď ho Nemecko ponúkalo Slovensku na predaj, už bol bežnejšie zastaraný, SR ich napriek tomu nakoniec odkúpila.

79 Britské dvojmotorové jednoplošné dopravné lietadlo Airspeed AS.6 Envoy (Vyslanec).

He 72 (Kadet),⁸⁰ Slovensko odmietlo⁸¹,
 Fw 58 (Kaňa),⁸² rozhodnutie slov. vzdušných zbraní ešte nie je k dispozícii,
 W 34⁸³, rozhodnutie slov. vzdušných zbraní ešte nie je k dispozícii,
 Ju 86⁸⁴, rozhodnutie slov. vzdušných zbraní ešte nie je k dispozícii,
 He 111 E 3 a F 2⁸⁵, rozhodnutie slov. vzdušných zbraní ešte nie je k dispozícii.⁸⁶

8.) Požadované dodávky.

Slovensko nutne potrebuje moderné stíhačky pre stíhaciu ochranu, najmä Bratislavy, a priľahlých nemeckých, slovenských a česko-moravských priemyselných oblastí. Podobné želania však boli doposiaľ nemeckou stranou, menovite zo strany RLM, odmietané s poukazom na nutnejšiu potrebu inde.

9.) Dodávky lietadiel z Talianska.

V polovici júla 1943 sa uzavrela medzi Slovenskom a Talianskom kúpna dohoda týkajúca sa 18 strojov Savoia S 84 (3-motorové bombardovacie lietadlo). Z toho bolo dodaných 5 strojov. Ostatné lietadlá krátko pred ich preletom skonfiškoval nemecký Wehrmacht. Požiadavku slov. vzdušných zbraní na DLM ohľadne ich uvoľnenia na Slovensko DLM odporučila a ďalej zaslala na RLM.⁸⁷

10.) Letecký park Mokrad⁸⁸.

Presídlenie leteckého parku do Mokrade sa ukončilo. Letecký park však zatiaľ svoju úlohu ako stredisko opráv pre letecké jednotky neplní, pretože

1.) plánované provízorne opravovne (baraky) sa ešte nepostavili,

2.) chýbajú elektrina a voda,

3.) dve malé haly, ktoré sa tam nachádzajú, a z ktorých jedna by mohla slúžiť ako dočasný výzbrojný hangár, sa t. č. ešte používajú na uskladnenie materiálu.

Tým pádom opravy lietadiel a motorov, ktoré z času na čas vyvstanú, sa musia z väčšej časti odosielat do Ríše. Doteraz sa do Ríše na opravu odoslalo 17 lietadiel rozličných typov. RLM ďalej povolilo 37 ďalších opráv rozličnými nemeckými firmami.

11.) Slovenské letecké závody, a. s.

Slovenské letecké závody, a. s. sa momentálne nachádzajú v likvidácii. Z tohto dôvodu sa zriaďuje letecká továreň v Biskupiciach. V súvislosti s posledne menovanou firmou sa v auguste 1943 uzavrela dohoda medzi RLM a slov. ministerstvom obrany.⁸⁹ Slov. vzdušné zbrane dokonca časť budov úplne uvoľnili už pred niekoľkými mesiacmi. Nábeh výroby v súčasnej dobe stroskotáva na nespoľahlivom dozore firmy Weserflug Brémy. Ešte stá-

80 Nemecký cvičný jednomotorový dvojplôšník Heinkel He 72 Kadett (Kadet).

81 SR nakoniec zakúpila viacero lietadiel tohto typu.

82 Nemecké dvojmotorové cvičné, kuriérne a dopravné lietadlo Focke-Wulf Fw 58 Weihe (Kaňa). SR nemeckú ponuku na tieto lietadlá využila v roku 1944. V júni 1944 bolo dodaných spolu 10 lietadiel. ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 71-72.

83 Nemecké jednomotorové jednoplošné dopravné lietadlo Junkers W 34. Tiež išlo o veľmi zastaranú konštrukciu. Na Slovensko bolo v máji dodaných 10 strojov (plus ukázkový stroj). ŠUMICHRASŤ, KLABNÍK, ref. 5, s. 72.

84 Nemecký dvojmotorový jednoplošný bombardér Junkers Ju 86. V roku 1943 už jednoznačne nepostačoval požiadavkám moderného leteckého boja. Slovenská armáda ho do svojej výzbroje neprevzala.

85 Jednalo sa o zastarané verzie nemeckého bombardéra Heinkel He 111, ktoré sa vyrábali ešte pred vypuknutím 2. svetovej vojny a ich bojová hodnota bola preto veľmi nízka.

86 Slovenská armáda ich nakoniec nezakúpila.

87 Porovnaj s poznámkou 38.

88 V origináli Mokrad.

89 Správne ministerstvom národnej obrany

le chýbajú výkresy, zariadenia a materiál. Tieto skutočnosti sa oznámili hlavnému inžinierovi Alpersovi, GL/C 2⁹⁰ a hlavnému inžinierovi Wunderlichovi, vedúcemu dozoru stavby leteckých závodov Weser počas ich prehliadky v Biskupiciach⁹¹, a obaja prisľúbili okamžitú nápravu.

b) Protiletadlové delostrelectvo.

1.) Nasadenie na fronte.

Pri slov. poľných divíziách a 13. slov. stíhacej letke sa nasadili 4 batérie protiletadlového delostrelectva:

- a) pri Zaisťovacej divízii: 3. (ľahká) batéria,
- b) – c): pri Rýchlej divízii: 1. (ťažká) a 7. (ľahká) batéria,
- d) pri 13. slov. stíhacej letke: 4. (ľahká) batéria.

Tieto mali byť po zimných bojoch, počas ktorých za ústupu z Kaukazu vznikli straty na mužoch a materiáli, na základe nariadenia ministra obrany úplne alebo čiastočne vystriedané.

Za účelom zistenia bojovej hodnoty a správania sa týchto batérií odletel začiatkom mája na rozkaz náčelníka DLM referent pre protiletadlové delostrelectvo na Krym a do Kerča, kde navštívil batérie v ich palebných postaveniach, ako aj slov. Rýchlu divíziu v priestore jej nasadenia. Ukázalo sa, že nálada mužstva bola skutočne dobrá. Odrážala sa v nej pýcha na osvedčenie sa v spoločných bojoch a na vlastné dosiahnuté zostrely. Poškodenie na odevoch bolo značné, časť mužstva nosila súčasti nemeckých uniforiem.

Poškodenia hlavňovej výzbroje sa v prípade ťažkej batérie podarilo odstrániť v nemeckej delostreleckej dielni na fronte. V prípade batérie vyzbrojenej kanónmi Oerlikon⁹² sa ukázalo, že bude nutná kompletná výmena hlavňovej výzbroje.

Na základe týchto zistení a jednotlivých hlásení batérií vydalo veliteľstvo Luftwaffe rozkaz na prípravu vystriedania, ktoré sa plánuje nasledovným spôsobom:

- 3. batéria pri Zaisťovacej divízii ročníkom odvedencov 3., 4., a 7. batérie – 3. batériou
- 1. batéria pri Rýchlej divízii   9. batériou
- 7. batéria pri Rýchlej divízii   13. batériou
- 4. batéria pri 13. stíhacej letke   14. batériou

Striedajúce batérie prišli z posádok vo vlasti a vybavili ich nutnými posilami. Samotné vystriedanie sa realizovalo v priebehu júla po železnici v nadväznosti na striedanie mužstva Rýchlej divízie.

Na návrh DLM Leteckej flotile 4 a na základe prisľubu Vodcu slov. štátnikom vo vodcovom hlavnom stane⁹³ dostala 7. batéria, ktorá odovzdala svoje delá protiletadlovým delostrelcom nemeckej armády v oblasti Kubáne, dvanásť 2cm kanónov Oerlikon s príslušenstvom a s náhradnými dielmi zo stavov Leteckej flotily 4. Vystriedanie tejto batérie sa následkom toho pretiahlo až do augusta.

Pri príležitosti jedného letu k Leteckej flotile 4 v máji/júni navštívil náčelník DLM okrem 13. stíhacej letky v Anape aj slov. batérie protiletadlového delostrelectva v Kerči a na Kryme a našiel ich tam v dobrom rozporení.

Medzi generálom poľným maršalom slobodným pánom von Richthofenom a náčelníkom DLM sa okrem iného diskutovalo o umiestnení jednej ťažkej a jednej ľahkej batérie na

90 GL – General-Luftzeugmeister, hlavný letecký majster

91 Trenčianskych

92 V origináli Örlikon – 20 mm malokalibrový protiletadlový kanón švajčiarskej firmy Oerlikon.

93 V apríli 1943

ochranu formujúceho sa poľného veliteľstva vzdušných zbraní v Saki (Krym), ku ktorému sa potom o niečo neskôr (15. 11.)⁹⁴ vyjadril aj zastupujúci veliteľ slov. vzdušných zbraní.⁹⁵ Letecká flotila 4 by k tomu mala poskytnúť hlavnú výzbroj, ako aj výcvikové jednotky.

2.) Vojenské oblasti v zázemí.

V dôsledku rastúceho ohrozenia zo vzduchu od juhu sa posilnila ochrana Bratislavy protiletadlovým delostrelectvom o jednu ďalšiu ťažkú batériu, takže teraz sú tu nasadené:

1 skupina protiletadlového delostrelectva Bratislava, pozostávajúca z 3 ťažkých, 1 ľahkej batérie, 1 svetlometného oddielu z 2 svetlometných batérií.

Pripravuje sa ďalšie posilnenie 2 ťažkými a 1 ľahkou batériou.

3.) Výcvik jednotiek.

V prvej polovici roka trpel výcvik jednotiek v zázemí silným nedostatkom benzínu, ktorý postihol Slovensko. Tento sa obmedzil iba na rámec útvarov a spravodajských cvičení batérií nachádzajúcich sa v posádkach, ako aj na inštruktážne a bojové cvičenia s cvičnými terčmi pre batérie nasadené na protiletadlovú ochranu vlasti.

4.) Nové dodávky.

a) Pre jednu batériu, ktorej boli predtým dodané 2cm protiletadlové kanóny vz. 30, sa na základe požiadavky DLM na generálnom štábe⁹⁶ v auguste dodatočne dodal ešte jeden 60cm svetlomet.

b) Na podnet DLM Leteckej flotile 4 sa prostredníctvom generálneho štábu dala 15. 9. Rýchlej divízii k dispozícii jedna 8, 8cm batéria s riadiacim prístrojom 40.⁹⁷

c) V polovici septembra Vodca prikázal okamžitú dodávku ďalšej 8, 8cm batérie s riadiacim prístrojom 40.

c) Jednotka vzdušného spravodajstva.

1.) Nasadenie na fronte.

Z frontovej slov. jednotky vzdušného spravodajstva sa na začiatku časového úseku popisovaného v správe nachádzali v nasadení iba v súvislosti s udalosťami počas ústupu z oblasti Kaukazu už zmieňovaný letecký hlásny-rádiový oddiel (mot.), ako aj malá skupina vzdušného spravodajstva, ktorá bola nasadená pri 13./ slov. JG 52. Prvá jednotka bola nasadená v rámci Rýchlej divízie na zaistenie Krymu. Rádiové prístroje, ktoré táto jednotka stratila v dôsledku ústupu a tiež kvôli nepriateľskej činnosti medzi ľadmi Azovského mora, sa na rozkaz Ob. d. L.⁹⁸ nahradili v priebehu leta a v tom istom rozsahu. Všetci príslušníci mužstva, pokiaľ prináležali k ročníku 1939, boli už medzitým prepustení, pričom ich nahradili príslušníci Oddielu vzdušného spravodajstva v Žiline⁹⁹ patriaci k ročníkom povolávaným v jeseni 1942.

Pre vznikajúcu zmiešanú leteckú skupinu v Saki (Krym) bola vytvorená spravodajská skupina, ktorá sa nachádza v Saki, a bola tam už aj nasadená. Pokračovanie vstrojovania a školenia tejto skupiny zabezpečí Letecká flotila 4.

2. Oddiel vzdušného spravodajstva Žilina.¹⁰⁰

Výcvik mladých príslušníkov mužstva, povolaných v jeseni, stále pokračuje. V po-

94 V prípade dátumu ide o preklep. Samotná správa je datovaná 2. 10. 1943.

95 Pplk. gšt. Alojz Ballay

96 V origináli Gen Qu.

97 Prístroj na centrálné riadenie palby

98 Ob. d. L. – Oberkommando der Luftwaffe, alebo Oberbefehlshaber der Luftwaffe, hlavné veliteľstvo vzdušných zbraní, resp. hlavný veliteľ vzdušných zbraní

99 1. 10. 1942 bol oddiel vzdušného spravodajstva premenovaný na spojovací prápor vzdušných zbraní

100 Správne spojovací prápor vzdušných zbraní

radových a poľných cvičeniach sa aj naďalej kládol dôraz na precízny individuálny výcvik podľa nemeckého vzoru. Výkony dosiahnuté počas záverečnej inšpekcie koncom apríla boli celkovo uspokojivé, v niektorých ohľadoch dokonca dobré.

Spravodajsko-technický výcvik spojovacej roty sa odohrával v nasledovných oblastiach:

- a) príjem (tempo 40)
- b) teoretická prevádzka telegrafov,
- c) praktická prevádzka telegrafov,
- d) stavebné cvičenia v teréne.

V rámci rádiovkej roty výcvik obsahoval nasledovné predmety:

- a) príjem a vysielanie,
- b) rádiová prevádzka,
- c) náuka o rádiových prístrojoch,
- d) cvičenia vo vysielaní.

Od 27. do 30. 4. sa konali skúšky, inšpekcie a výber účastníkov prípravného školenia pre poddôstojníkov. Pri počte účastníkov 130 mužov boli výsledky približne polovice z nich uspokojivé, zvyšok mal medzery a neprešiel, čo je možné v rámci tohto ročníku pripísať podstatne horším vyučovacím pomôckam.

V priebehu inšpekcie sa za spôsobilých pre účely ďalšieho výcviku v rámci prípravného školenia pre poddôstojníkov určilo 35 telegrafistov a 28 radistov. Následne na to ich sústredili do nového kurzu a dostalo sa im jednomesačného dôkladného výcviku, ktorý potom viedol k celkovo použiteľným výsledkom. Vďaka tomu oddiel na konci kurzu disponoval väčším počtom upotrebitelných inštruktorov.

Z 35 telegrafistov, ktorí sa zúčastnili prípravného kurzu pred poddôst., sa 15 mužov dodatočne vycvičilo v rámci dvojmesačného kurzu aj na ďalekopiscov. Ich výcvik sa v súlade s predpisom vypracovaným nemeckým inštruktorom zameriaval najmä na nasledovné oblasti telegrafnej vedy:

- a) písanie 10 prstami,
- b) náuka o prístrojoch,
- c) služobná ďalekopisná prevádzka,
- d) cvičenia v pripojovaní.

Záver kurzu pozostával z dvojdňového cvičenia pripojovania a prevádzky v poľných podmienkach v teréne, ktorý sa uskutočnil v spojení so stavebným spojovacím oddielom, a ktorý priniesol v priemere dobrý výsledok. Takisto aj ústna a písomná skúška, ktorú účastníci kurzu zložili v prítomnosti nemeckých inštruktorov, dopadli v priemere uspokojivo.

Súčasne však prebiehal aj 2-mesačný kurz, ktorý sa skladal z príslušníkov rádiovkej roty, s cieľom vycvičiť upotrebitelnú obsluhu zameriavacích prístrojov pre slov. vzdušné zbraň. Plán výučby obsahoval nasledovné rozdelenie látky:

- a) navigačný výcvik,
- b) prevádzka rádiových zameriavačov,
- c) náuka o zameriavacích prístrojoch,
- d) cvičenia v zameriavaní.

Cvičenia, pri ktorých sa najviac kládol dôraz na praktickú zameriavaciu službu, vykazovali takmer vždy dobré výsledky. 1. 8. 43 sa žiaci rozdelili po stanoviskách rádiovkej zameriavacej služby na slov. letiskách, aby prehľadli a rozšírili svoje poznatky nadobudnuté na hodinách. Za účelom praktického výcviku sa zatiaľ plánujú 2 mesiace, počas ktorých sa žiaci budú navzájom striedať každé dva týždne.

3.) Letecká hlásna služba.

Tak ako sa už vyzdvihlo v priebehu minulého polroka, slov. letecká hlásna služba je dobrým spojovacím ohnivkom smerom na juhovýchod, pričom vďaka svojej organizácii a vybaveniu je v stave poskytovať dobré predpolie pre susediace ríšske územia. V júli však letecká hlásna služba prekonala svoju prvú krízu, pretože v dôsledku prepustenia ročníka 39 a neskorého nástupu náhradníkov zrazu nastala veľká medzera, ktorú početne slabý spojovací oddiel nebol v stave zaplniť. Súčasne muselo byť bez náhrady uvoľnených 5 nemeckých vyhodnocovateľov s k.v.¹⁰¹ Na základe námietky DLM sa podarilo aspoň provizórne zaviesť ako naliehavé opatrenie, aby sa zatiaľ neprepúšťali vojaci nemeckého pôvodu¹⁰², nasadení s veľkým úspechom v rámci leteckých strážnych veliteľstiev.¹⁰³ Náhradu za nemeckých vyhodnocovateľov sa však podarilo vycvičiť až vo Viedni a do služby v slov. leteckých strážnych veliteľstvách mohla nastúpiť až začiatkom septembra.

Na základe politickej a predovšetkým vojenskej situácie v Taliansku sa ďalšia výstavba leteckej hlásnej služby zreteľne urýchlila a veľký počet hlások sa nanovo obsadil. Momentálne sa teda so 120 aktívnymi hláskami, z ktorých doteraz jedna časť nebola vôbec obsadená, podarilo dosiahnuť pomerne uspokojivý stav.

Po technickej stránke došlo k výraznému zlepšeniu liniek na východné Slovensko ako aj spojení na Bratislavu. Predovšetkým ale sa ich konečne na základe rozkazu MNO podarilo zabezpečiť, takže teraz linky leteckej hlásnej služby sú k dispozícii výhradne leteckej hlásnej službe a ostatné služobné miesta ich už nevyužívajú.

Za účelom školenia a pokračovacieho výcviku, ako aj unifikácie celej leteckej hlásnej služby na juhovýchodnom krídle zorganizoval náčelník NVW¹⁰⁴ v Osnabrücku kurzy, ktoré budú pravidelne navštevované všetkými štátmi. Vďaka tomu je zabezpečený unifikovaný výcvik všetkých dôstojníkov a poddôstojníkov, ktorí sa zúčastnia aspoň po 4 na dobu celého mesiaca jedného z týchto kurzov.

Okrem toho mali náčelník leteckej hlásnej roty, náčelník oddielu vzdušného spravodajstva¹⁰⁵, ako aj niektorí dôstojníci leteckej hlásnej služby na viacerých zasadaniach v Ríši príležitost' oboznámiť sa s najnovšími zariadeniami a pracovnými postupmi nemeckej leteckej hlásnej služby a odniesť si z nich odpovedajúce podnety pre vlastnú leteckú hlásnu službu.

Za účelom ďalšieho rozvoja sa predbežne plánuje prekrývanie telefonických vedení s rádiovými. Potrebné rádiostanice už sú k dispozícii, avšak rádiová prevádzka môže začať až po vycvičení leteckého hlásneho personálu, takže v najbližšom čase s ňou nie je možné rátať.

4.) Nové dodávky prístrojov.

Počas obdobia popisovaného v správe sa okrem mnohých náhradných a jednotlivých súčiastok dodali:

- a) 2 komplety pre malý rádiový oddiel¹⁰⁶
- b) 2 komplety pre ľahký rádiový oddiel Kzw/Lgw.¹⁰⁷
- c) 1 ľahký stavebný spojovací oddiel, ako náhrada za výbavu stratenú na fronte. Taktiež na dovybavenie 10 strojov Caudron:

101 Skratka k. v. pravdepodobne znamená kriegsverwendungsfähig, tzn.. schopný vojnového nasadenia.

102 Etnickí Nemci – Volksdeutsche.

103 Flukos – Flugwach – Kommandos

104 Nachrichtenverbindungswesen – spravodajské spojenie

105 správne spojovací prápor vzdušných zbraní

106 Kleinfunktruppe

107 Pravdepodobne Kurze Wellen/Lange Wellen, krátke vlny/dlhé vlny.

- a) 1 komplet Fu.G. X¹⁰⁸
- b) 10 kompletov Peil-G. V.¹⁰⁹
- c) 10 kompletov Fu. Bl. I.¹¹⁰

Pre výcvikové účely a pre nasadenie v rámci rádiovkej roty a leteckej hlásnej služby sa ďalej dodali:

- a) 24 Fu.G. X – overovacie tabuľky s príslušenstvom, ako aj
- b) 30 elektroniek pre slov. rádiostanice na leteckých základniach. Okrem toho náčelník NVW
- c) povolil 6 projektorov pre letecké strážne veliteľstvá.

d) Meteorologická služba.

1.) Organizácia.

Aby sa ušetril ďalší nemecký personál, boli pokusy nasadiť namiesto nemeckých telegrafistov Slovákov. Avšak nedostatočná nemčina, ako aj ľahkovážne vnímanie služby učinili toto nasadenie neuskutočniteľným, takže bolo znova nutné obrátiť sa na nemeckých vojakov.

Stav vlastného personálu meteorologickej služby zostal nezmenený. Úlohy stanovené oddelením meteorologickej služby boli tak ako predtým aj naďalej sledované podľa plánu jedným meteorológom a malým počtom technikov.

2.) Prevádzka.

I. Meteorologická poradenská služba.

1.) Letecká meteorologická služba.

Všetky slov. a nemecké lety v rámci Slovenska ako aj von zo Slovenska (operačné a kuriérne lety na Východ) sú aj naďalej poradensky zabezpečované z Bratislavy-Vajnorov.¹¹¹ K poskytovaniu týchto pokynov pre zahraničné lokality dochádza telefonicky cez slov. vojenskú linku.

Zaujímavá je štatistika o počte poskytnutých poradenských služieb. V období od apríla do septembra vykazuje oproti minulému roku nárast o 125, 125, 25, 23, 48, resp. 35%. To dokazuje:

- a) zvýšenú premávku vo vzduchu,
- b) rastúcu disciplínu pilotov,
- c) nadpracu meteorologickej pozorovateľne v Bratislave-Vajnorochoch.

Za nárastom počtu poradenstiev sa sčasti skrýva aj skutočnosť, že 15. mája došlo na Slovensku k založeniu civilnej leteckej dopravy, ktorá si mesačne vyžaduje v priemere až 60 dodatočných poradenstiev.

Popri poradenských aktivitách sa tiež neustále pracuje na organizácii meteorologickej poradenskej služby.

Tak napríklad, na základe porady so slov. velením vzdušných zbraní v Trenčíne 1. júna vstúpila do platnosti na celom území Slovenska „Smernica o predávaní meteorologických hlásení lietadlám“, ktorú vypracovala DLM. Táto najmä obsahuje:

- a) zákaz otvoreného vysielania správ o počasí, resp. odpovedajúcich výnimočných prípadoch,

108 Funkgeräte X – rádiová aparátúra

109 Peilgerät – goniometer – rádiový prístroj na zameriavanie lietadiel

110 ???

111 V origináli Preßburg-Weinern

b) odobrený špeciálny kľúč na odovzdávanie správ o počasí pre pozemnú premávku vypracovaný oddelením W.¹¹² a schválený RLM.

Kedže prax ďalej ukázala, že údaje o počasí, zostavené pre konkrétne lietadlo, konkrétne trasu a pre konkrétny čas vzlietnutia, sa sčasti využívali aj pre iné lietadlá, iné trasy a iné časy vzlietnutia, oddelenie W. pri DLM vypracovalo dokument „Organizácia leteckej meteorologickej poradenskej služby“, ktorý čaká vlastne len na schválenie RLM, a ktorý má následne byť vo forme rozkazu zavedený v slov. vzdušných zbraniach. Jednania s velením slov. vzdušných zbraní ohľadne tejto záležitosti sa už vybavili.

Táto „Organizácia“ obsahuje najmä tieto zásady:

- a) o účele, aktuálnosti, a dobe platnosti poradenskej informácie o počasí,
- b) o minimálnych požiadavkách na stav počasia a o varovaní pred letom.

2.) Meteorologická služba pre hospodárstvo.

Táto sa z dôvodov utajenia využíva iba vo veľmi obmedzenej miere a slúži hlavne vojnovému hospodárstvu.

Zákaz rozširovania správ o počasí v tlači a v rozhlase je čo najprísnejšie sledovaný, s ním súvisiace priestupky sa však zatiaľ nezistili.

Hlásenie o stave vody z Bratislavy sa aj naďalej denne odosiela do meteorologickej pozorovateľne vo Viedni-Asperne.

Za účelom rozšírenia siete pozorovacích stanovísk na meranie zrážok v rámci Slovenska sa dosiahlo, aby sa vztýčili ďalšie 4 zberače vodných zrážok (zrážkomery). S nimi teraz Slovensko vlastní spolu 12 zrážkomerov, ktoré sú rozmiestnené hlavne v severnej pohraničnej oblasti, a ktoré majú veľký význam pre skúmanie povodní.

Spracovanie kalendára vzdušných mäs Slovenska, ktorý – ako sa už spomína v predošlej správe – predstavuje základ pre klimatologické výskumy na slov. liečebných a kúpeľných lokalitách, pokračuje aj naďalej.

II. Meteorologická pozorovacia a meteorologická spravodajská služba.

Slov. pozorovacia sieť zostala v podstate bezo zmeny, iba na letiskách Prešov¹¹³ a Poprad, na ktoré v utorok, vo štvrtok a v sobotu lieta slov. dopravný stroj, sa dosiahlo zriadenie dvoch nových meteorologických pozorovacích stanovísk.

Na odstránenie príležitostných porúch a nepravidielností v slov. meteorologickej sprostredkovacej službe bolo nutné viackrát kontaktovať vedúceho slov. meteorologickej služby.

Rokovania s tunajším Štátnym ústavom hydrológie a meteorológie a slov. velením vzdušných zbraní viedli k tomu, že od 14. apríla boli opätovne obnovené lety (pre meteorologické účely – I.B – M.M.) zo Spišskej Novej Vsi¹¹⁴, ktoré sa v októbri minulého roku zastavili v dôsledku poškodení lietadiel. Vzhľadom na nedávne poruchy motorov museli byť 16. augusta znova zastavené. V tomto medziobdobí sa uskutočnilo 67 vzletov. Kedže nie je možné odhadnúť dobu trvania opráv, vyžiadal sa náhradný stroj, ktorý by po namontovaní oboch meteogramov na nosné plochy mohol obnoviť lietanie vo veľkých výškach približne začiatkom októbra.

Ďalekopisné predávanie slov. meteorologických hlásení a meraní rýchlosti vetra vo veľkých výškach a výsledky z výstupov zo Spišskej Novej Vsi meteorologickej pozorovateľni

112 Abt. W – Abteilung Wetterdienst – oddelenie poveternostnej služby

113 V origináli Preschau

114 V origináli Zipser Neudorf

vo Viedni-Asperne a ZWG¹¹⁵ Kurfürstovi sa vykonávalo pravidelne a bez akýchkoľvek sťažností. Podobne aj štatistické zvydy meraní vetra vo veľkých výškach, výsledkov výstupov a meteorologických pozorovaní sa Ríšskemu úradu pre meteorologickú službu zakaždým odovzdávali v súlade s termínmi.

III. Vyučovanie.

Meteorologický výcvik slov. dôstojníka zmieňovaný v predošlej správe pokračoval podľa plánu. Navyše došlo aj k jeho rozšíreniu, keďže sa v rámci celkového trvania kurzu podarilo vybaviť mu 2-mesačnú študijnú cestu po Ríši. Tým pádom strávil 1 mesiac na centrále meteorologickej oblasti Viedeň-Aspern, resp. Mníchov-Riem. Popritom sa nenaučil len synoptickému spôsobu práce, nespoznával iba vedecké pomôcky a základnú organizáciu Ríšskej meteorologickej služby, ale okrem toho mal aj príležitosť zúčastniť sa 2 letov na prieskum počasia (alpské lety) z Mníchova-Riemu do severného Talianska, oboznámiť sa s rádiovou vysielacou stanicou vo Friedrichshafene, a navštíviť výškové observatórium na vrchole Zugspitze.

IV. Rôzne.

Príprava výťahov zo slov. pozorovacieho materiálu, o ktorých bola zmienka v minulej správe, a ktoré vyžadoval Ríšsky úrad pre meteorologickú službu za účelom opätovného vypracovania klimatologických máp, pokračovala po krátkom prerušení vďaka pomoci poskytnutej Štátnym ústavom hydrológie a meteorológie.

e) Civilná protiletcká ochrana.

1.) SHD¹¹⁶ a oddiely SHD (mot.).

Operačnú hodnotu miestnych SHD nie je možné hodnotiť vysoko. Mestá mali vďaka návrhu DLM jej podporu na objednávky požiarnického vybavenia z Ríše; ale údajne z nedostatku prostriedkov väčšinou túto možnosť nevyužívali. Posudok o operačnej hodnote mestských a dobrovoľných hasičov vyhotovený referentom z Ríše z dôvodu previerky protipožiarnej ochrany zostal bez povšimnutia. Návrh DLM, aby sa ako hlavná protipožiarňa ochrana ustanovili oddiely SHD (mot.), nemal úspech.

Vznikli 4 oddiely SHD (mot.), ktorých mužstvo podstúpilo výcvik. Ich pôsobiská sú rozdelené podľa dôležitosti lokalít: vybavenie motorovými vozidlami¹¹⁷ je ukončené, dodávka požiarnického materiálu prebieha. Tieto dodávky dostali na základe dohody DLM s špeciálnym poverencom pre požiarnický materiál (SBF)¹¹⁸ prednosť. Oddiely sú vybavované:

- 8 ľahkými vozidlami pre hasičské skupiny,
- 8 ťažkými vozidlami pre hasičské skupiny,
- 8 pojazdnými závesnými rebríkmi,
- 2 sanitnými motorovými vozidlami.

Cvičné jazdy, na ktorých sa dočasne podieľa aj referent DLM, práve prebiehajú.

2.) Protiletcká ochrana závodov.

DLM sa znova podieľala na inšpekčných cestách. Predtým uložené opatrenia protiletckej ochrany v ropnej rafinérii Apollo v Bratislave sa blížila k svojmu naplneniu. Pumpy, požiarnické vozidlá a zariadenia na vytváranie hasiacej peny pri skladoch pohonných látok

115 Zentrale Wetterdienstgruppe bei Chef Wetterdienst beim Oberbefehlshaber der Luftwaffe – Centrála skupiny poveternostnej služby pri šéfovi poveternostnej služby pri hlavnom veliteľovi vzdušnej zbrane

116 S. H. D. – Sicherheits-und Hilfdienst, Bezpečnostná a pomocná služba

117 Kfz. – Kraftfahrzeug, motorové vozidlo

118 Sonderbeauftragte für Feuerwehrgüterwesen, Zvláštny splnomocnenec pre požiarnický materiál

sa vďaka sprostredkovaniu DLM u SBF už dodali. Takisto sa so súhlasom SBF podarilo získať požiarnické vybavenie aj pre ostatné zbrojárske závody.

Panikárske nálady vyskytujúce sa v zbrojárskych závodoch produkujúcich pre Nemeccko sa vďaka inštruktážnej akcii DLM o opatreniach protiletectkej ochrany podarilo upokojiť. Je preto možné očakávať, že sily pridelené k WLS¹¹⁹ budú počas leteckého poplachu pripravené zasiahnuť.

Zavedenie pokračovania v práci v zbrojársky dôležitých továrňach počas leteckých poplachov zatiaľ nie je možné, pretože ani Flum¹²⁰, a ani L.S.W.D.¹²¹ k tomu neponúkajú potrebné predpoklady. Robotníci na Slovensku stavajú ochranu svojho života nad nevyhnutnosť výroby.

3.) Svojpomocná ochrana.¹²²

Po rozpade Slovenského leteckého zboru¹²³, o ktorom už bola zmienka, prešiel výcvik svojpomocnej ochrany na brannú výchovu¹²⁴. Táto bola zavedená zákonom č. 31 z 1. 4. 1943.

Úlohou brannej výchovy je výchova národa v duchu základov obranyschopnosti, a to prehĺbením národného sebedomia, starostou o telesnú zdatnosť, a naočkováním odborných znalostí – aj protiletectkej ochrany – za účelom obrany štátu.

Aj keď sa vďaka tomu obyvateľstvo konečne bližšie oboznámi s myšlienkami protiletectkej ochrany¹²⁵ a svojpomocnej ochrany, stále ešte bude chýbať praktické poučenie. DLM opakovane a výslovne poukazovala na to, že tieto praktické poučenia sú úlohou protiletectkej ochrany. Vzhľadom na priblíženie sa hrozby zo vzduchu – nálety do priestoru vzdušnej župy XVII¹²⁶ – je možné očakávať, že organizácia svojpomocnej ochrany vystúpi do popredia; k čomu už existujú náznaky.

Začiatkom septembra sa na popud DLM konalo vystúpenie hlavného vodcu protiletectkej ochrany zemskej skupiny R.L.B.¹²⁷ Dunaj-Alpy¹²⁸ o najnovších skúsenostiach v oblasti svojpomocnej ochrany a o nevyhnutnej nutnosti jej zavedenia, na ktorom sa zúčastnili náčelník branného úradu¹²⁹, náčelník Civilnej protiletectkej ochrany¹³⁰ a jeho referent, ako aj ostatné orgány protiletectkej ochrany.

Popritom DLM podnietila vykonanie kurzu na škole zemskej skupiny vo Viedni-Grinzingu, na ktorej sa nemali zúčastniť len funkcionári svojpomocnej ochrany, ale aj referent náčelníka Civilnej protiletectkej ochrany¹³¹, orgány miestnych vedúcich protiletectkej ochrany z Bratislavy, ako aj stranické orgány. Zatiaľ čo prví dostali pokyny v súvislosti s organizá-

119 WLS – Werke Luftschutz, protiletectká ochrana závodov

120 Flum – Flugmelde, letecké hlásy

121 L.S.W.D. – Luftschutz-Warndienst, Výstražná služba protiletectkej ochrany

122 Selbstschutz

123 V origináli L.S. Bund – Luftschutzbund, Slovenský letecký zbor – sústredoval príslušníkov HG, HM, Freiwillige Schutzstaffel a Deutsche Jugend a vykonával predvojenskú a povojenskú leteckú výchovu, výcvik a pestoval letecký šport. Bližšie pozri Slovenský zákonník 1940, zákon č. 312/40 Sl. z. o Slovenskom leteckom zbore z 10. 12. 1940

124 Wehrerziehung

125 V origináli sa pre tento výraz používa skratka L.S. – Luftschutz

126 Luftgau XVII

127 R.L.B. – Reichluftschutzbund, Ríšsky zväz protivzdušnej ochrany

128 Generalluftschutzführer der Landesgruppe R.L.B. Donau-Alpenland

129 Chef des Wehramtes – pravdepodobne sa myslí šéf Veliteľstva brannej výchovy plk. gšt. Viliam Kanák.

130 V origináli Chef des Luftschutzes – šéf CPO plk. pech. Ján Imro.

131 V origináli des Chefs L. S.

ciou a praxou svojpomocnej ochrany, ostatní budú vyslaní k príslušným referentom miestneho vedenia protiletectkej ochrany z Viedne, aby mohli zakaždým prekonzultovať opatrenia práve zavádzané na Slovensku.

4.) Stavebná činnosť protiletectkej ochrany,

sa z dôvodu zväčšujúcej sa aktivity vo vzduchu v juhovýchodnej oblasti urýchlila. Krycie zákopy protiletectkej ochrany, ktoré DLM už dávno navrhovala a rozširovala na kresbách, sa práve budujú.

DLM tiež opakovane sprevádzala do Viedne stavebného referenta protiletectkej ochrany za účelom prehliadok verejných priestorov protiletectkej ochrany, operačných bunkrov a štôlní. Plány na výstavbu posledných sa odovzdali, pretože existuje úmysel, pripraviť štôlne protiletectkej ochrany vo vrchoch ležiacich v blízkosti Bratislavy.

5.) Všeobecnosti.

Takmer po celé obdobie, ktoré je predmetom tejto správy, prevládala úmysel premiestniť úrad náčelníka Civilnej protiletectkej ochrany¹³² do iného mesta, čo veľmi ovplyvňovalo prácu protiletectkej ochrany. Proti tomu DLM vystupovala s poukazovaním na nevyhnutnosť zotrvania tohto úradu v Bratislave, správnom sídle celého štátu.¹³³

Pri príležitosti odoslania oficiálneho listu náčelníka DLM sa ministrom obrany ponúkli informácie o 10 bodoch nutných opatrení na poli protiletectkej ochrany, pričom tento prisľúbil ich realizáciu.

Predovšetkým sa vyžadovalo energické vedenie v protiletectkej ochrane. Neustále zmeny vo vedení, ako aj veľmi malá zhoda medzi referentmi totiž neprispievajú k cieľave domej realizácii požadovaných opatrení protiletectkej ochrany. V rámci rozhovoru náčelníka DLM so slov. ministrom obrany súvisiaceho s touto problematikou minister prisľúbil, že na čelo štábu Civilnej protiletectkej ochrany¹³⁴ dosadí energickú osobnosť s diktátorskými právomocami.

Témou osobitných jednaní sa stali aj opatrenia protiletectkej ochrany v prístave na Dunaji, ako aj opatrenia súvisiace s evakuáciou Bratislavy.

DLM znova poskytla protiletectkej ochrane filmy na premietanie. Prípravy na premietanie týchto filmov verejnosti sú v plnom prúde.

Napriek opakovaným návrhom existuje nechuť k realizácii propagandy protiletectkej ochrany, aby sa verejnosť, už znervóznená nepriateľskou propagandou, ešte viacej nezne- pokojovala.

Hoci bol doterajší štáb náčelníka Civilnej protiletectkej ochrany¹³⁵ na základe návrhu DLM rozšírený v priebehu prvého polroka o niekoľko referentov, jeho práca je stále pomalá a veľmi málo plánovitá. Aj pracovná doba od 8. do 14. hodiny skôr zodpovedá, napriek vojne, zvyklostiam zaužívaným v krajine.

Spolupráca bola priateľská a dobrá, jednako sa v priebehu posledných týždňov popisovaných v správe ešte viacej utužila.

Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg, Bestandssignatur RW 5 Oberkommando der Wehrmacht – Amt Ausland/Abwehr, Archivsignatur 448 a.

132 V origináli die Dienststelle Chef L. S.

133 Veliteľstvo CPO bolo nakoniec 1. 1. 1944 predsa len premiestnené do Banskej Bystrice.

134 V origináli slow L.S.

135 V origináli Stab des Chefs L.S.